

Huvudman

Föreningen aktiva studier /FAS/ Org. nr 802009-6403

Ärendet

Tillsyn av grundskolan Studemaskolan i Stockholms kommun; nu fråga om återkallelse av godkännande enligt 26 kap. 14 § skollagen (2010:800)

Beslut

Skolinspektionen återkallar med stöd av 26 kap. 14 § skollagen godkännandet av Föreningen aktiva studier /FAS/ som huvudman för Studemaskolan i Stockholms kommun. Återkallandet gäller från och med den 15 augusti 2023.

Genom återkallandet upphör alla godkännanden¹ för Föreningen aktiva studier /FAS/ att bedriva förskoleklass, grundskola och fritidshem att gälla.

Föreningen aktiva studier /FAS/ har i enlighet med ovanstående inte rätt till bidrag från elevernas hemkommuner.

Skolinspektionen förordnar med stöd av 26 kap. 16 § skollagen att återkallandet ska gälla även om det inte har vunnit laga kraft.

Beslutet får enligt 28 kap. 2 § skollagen överklagas, se bilaga.

Om ärendet

Studemaskolan omfattar förskoleklass, grundskolans årskurs 1–9 samt fritidshem och det går ungefär 190 elever på skolan.

Skolinspektionen genomförde våren 2022 en tematisk tillsyn av skolor med konfessionell inriktning där Studemaskolan ingick (dnr 2022:2815).

¹ Skolöverstyrelsens beslut den 23 april 1991, dnr 1330-90:53 (aktbilaga 22), Stockholms kommuns Skolstyrelses beslut den 31 oktober 1991 (aktbilaga 100) samt Skolverkets beslut den 22 februari 1993 (aktbilaga 97), dnr 92:1541, och den 16 mars 1999, dnr 98:972 (aktbilaga 14).

Skolinspektionen avslutade den 29 augusti 2022 den tematiska tillsynen av Studemaskolan och inledde istället en riktad tillsyn av skolenheten med fortsatt utredning i detta ärende (dnr 2022:7178).

I tillsynen har Skolinspektionen kontrollerat om verksamheten vid Studemaskolan följer gällande bestämmelser inom områdena undervisning och lärande, bedömning och betygssättning, grundläggande förutsättningar för verksamheten, styrning av verksamheten samt ägar- och ledningsprövning. Vid Skolinspektionens tillsyn av Studemaskolan har det även kontrollerats om skolans användning av Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder är förenliga med kraven i skolförfattningarna avseende vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet, undervisning utifrån bestämda mål samt kravet på öppenhet som gäller för fristående skolor.

Tillsynen har genomförts genom intervjuer med elever, lärare, personal i elevhälsan och rektorn samt lektionsobservationer den 17 mars 2022, 28–30 mars 2022², 15–16 november 2022 samt den 29 november 2022–1 december 2022³. Representeranter för huvudmannen har också intervjuats. Som en del av tillsynen har även dokumentation granskats. Huvudmannen har yttrat sig över allt material av betydelse för beslutet.

Motivering av beslutet

Skolinspektionen redogör först för de omständigheter som framkommit i tillsynsutredningen och som ligger till grund för myndighetens bedömning, därefter anges de bestämmelser som tillämpas och slutligen redovisar Skolinspektionen sin bedömning i det här fallet.

Utformningen av utbildningen, vetenskaplig grund m.m.

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Om Föreningen aktiva studier

Den ideella Föreningen aktiva studier /FAS/ (nedan föreningen eller FAS) är huvudman för Studemaskolan. Av föreningens stadgar⁴ som antogs den 4 oktober 1980 framgår att föreningens ändamål är att bedriva skol- och fritidsverksamhet baserad på Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder utvecklade av L. Ron Hubbard. I 2 § om föreningens ändamål anges vidare att i enlighet med föreningens stadgar startades en grundskola vid namn Studemaskolan den 19 augusti 1991 samt att utbildningen vid skolan ska drivas i linje med gällande läroplan för grundskolan i vilken skolplikten får fullgöras och ska

² Protokoll efter tillsynsbesök, aktbilaga 25.

³ Protokoll efter tillsynsbesök, aktbilaga 88.

⁴ Aktbilaga 2.

drivas enligt de lagar som gäller för fristående skolor. Enligt 3 § är föreningen medlem i den internationella utbildningsorganisationen Applied Scholastics. Enligt 17 § i stadgarna har rektorn det fulla ansvaret inför FAS styrelse att Applied Scholastics utbildningsmetoder genomsyrar utbildningen.

FAS fick enligt beslut av Skolöverstyrelsen den 23 april 1991 godkännande att bedriva fristående skola och utbildning motsvarande grundskolans lågstadium. Länsskolnämnden i Stockholm hade dessförinnan avslagit FAS ansökan. Länsskolnämnden hade invändningar beträffande den metodik som skolan avsåg tillämpa och ansåg att den planerade skolan skulle komma att influeras av scientologins grundläggande värderingar. Skolöverstyrelsen uttalade följande. "Enligt SÖ:s mening kan Hubbards studiemetod ifrågasättas med hänsyn till moderna rön rörande utveckling av ord- och textförståelse. Man kan dock inte hävda att metoden skulle strida mot läroplanens mål och riktlinjer. Varje skola måste ha frihet att välja den pedagogiska uppläggningsen av undervisningen, som bäst bedöms leda till de mål som är uppsatta i läroplanen."⁵

FAS har godkännande att anordna fritidshem enligt beslut av Skolstyrelsen i Stockholms kommun den 31 oktober 1991⁶, godkännande att anordna mellanstadium enligt beslut av Skolverket den 22 februari 1993 och godkännande att anordna högstadium enligt beslut av Skolverket den 16 mars 1999.⁷

Bestämmelser om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och att den nationella läroplanen ska tillämpas av enskilda huvudmän infördes genom 2010 års skollag, och fanns inte vid tidpunkten för FAS godkännanden som skolhuvudman.

Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder (studietekniken)

FAS har avtal om medlemskap med Applied Scholastics Europe Training Center som bland annat innebär att FAS erhåller del av L. Ron Hubbards utbildningsmetod.⁸ FAS och Studemaskolan använder begreppet "studietekniken", "study tech" eller "studieteknologin" för att sammanfatta Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder utvecklade av L. Ron Hubbard. Begreppet studietekniken används även i detta beslut med samma betydelse.

Skolinspektionen har inhämtat information om studietekniken i form av böcker och annat skriftligt material som används i undervisningen, observationer av lektioner och bilder som sitter på väggarna i skolans klassrum och intervjuer med huvudmannen, rektorn, skolpersonal och elever. Bland annat har Skolinspektionen tagit del av böckerna The Study Handbook⁹, Lär dig hur man lär sig¹⁰ och Handbok för grunderna i studier¹¹. Av underlagen framgår att Studemaskolans studieteknik

⁵ Aktilaga 22.

⁶ Aktilaga 100.

⁷ Aktilaga 14.

⁸ Aktilaga 12.

⁹ Aktilaga 15.

¹⁰ Aktilaga 18.

¹¹ Aktilaga 17.

bland annat innefattar att det finns tre så kallade studiebarriärer eller hinder för att lära sig. De tre barriärerna är brist på massa, överhoppad gradient och det missförstådda ordet. Studietekniken hänför också olika fysiologiska effekter till de tre studiebarriärerna, detta kallas för studiefenomen.

En video med en kort beskrivning av de tre studiebarriärerna och grunderna i den pedagogik som skolan använder finns på skolans hemsida. Transkriberad till skrift har videon följande innehåll¹²: "[Text: Lär dig hur man lär sig – Om Studemas studiemetod]. Du kan lära dig allting som du vill lära dig. Att lära sig är att förstå nya saker och att hitta bättre sätt att göra sakerna på. Så snart du har bestämt dig för att det finns någonting som du vill lära dig är nästa steg att studera det. Att studera betyder att titta på någonting, att fråga om det och att läsa om det, så att du lär dig någonting om det. När man studerar stöter man ibland på en barriär som hindrar att man lär sig. En barriär är något som blockerar vägen eller hindrar en från att fortsätta. [Text: Studiebarriär 1 Brist på massa]. Den första studiebarriären är att inte ha den verkliga saken som du studerar om i närheten. De verkliga sakerna eller föremålen som du studerar kallas massa. Om du läste om djur skulle du få massa för djur om du gick till en djurpark eller en bondgård. Att studera utan massa för det du försöker lära dig kan få dig att känna dig hoptryckt, böjd, liksom snurrig, liksom livlös, uttråkad eller arg. Det kan sluta med att din mage känns konstig. Du kan få huvudvärk, då och då kan du känna dig yr och många gånger kan du få ont i ögonen. [Text: Studiebarriär 2 Överhoppad gradient]. Den andra studiebarriären, den överhoppade gradienten. En gradient är ett sätt att lära sig eller att göra någonting steg för steg. Gradienten kan vara lätt, och varje steg kan göras med lätthet, eller den kan vara svår och varje steg kan vara svårt att göra. Du lär dig hur man gör någonting genom att lära dig varje del steg för steg. Du lär dig hur man gör varje steg på ett bra sätt. Sedan kan du göra hela saken. Om man har hoppat över en gradient kan det kännas som en slags förvirring eller som om det gick runt i huvudet eller som om det gungade. [Text: Studiebarriär 3 Det missförstådda ordet]. Den tredje och viktigaste studiebarriären är det missförstådda ordet. Han har ett missförstått ord. Så om du känner dig tom eller trött eller inte där, eller orolig och upprörd medan du studerar är det alltid på grund av ett missförstått ord eller en missförstådd symbol. [Text: Det finns alltså saker som kan hindra studier... Men det finns också EN LÖSNING!] Lär dig hur man lär sig! [Text: På Studemaskolan får du lära dig... Alla viktiga ämnen som du behöver. Och dessutom – HUR MAN LÄR SIG!] ”.

I baksidestexten till boken ”Lär dig hur man lär sig” som används vid skolan anges: ”Dessa tre barriärer är de enda orsakerna till att ett barn blir distraherat eller inte kan koncentrera sig. De är tillräckliga för att göra vilket barn som helst till en långsam studerande.”¹³ I samma bok anges vidare: ”Den enda anledningen till att en person ger upp att studera, får förvirrade idéer eller inte kan lära sig, är att han

¹² Aktbilaga 99.

¹³ Aktbilaga 18.

har gått förbi ett ord som han inte har förstått.”¹⁴ ”Så om du känner dig tom, eller trött, eller inte är där eller är orolig och upprörd medan du studerar, är det *alltid* på grund av ett missförstått ord eller en missförstådd symbol.”¹⁵ ”Om du studerar och inte känner dig lika vaken som tidigare, eller om du tar för lång tid på dig med det som du studerar, eller om du gäspar, eller klottrar, eller dagdrömmer, har du gått förbi ett missförstått ord.”¹⁶ ”Du kan förstå *allting* bättre genom att demonstrera det med lera.”¹⁷

Skolans studieteknologiplan och genomförande av studietekniken

Av skolans ”Studieteknologiplan”¹⁸ och scheman framgår att studietekniken ska ingå i samtliga årskurser samt förskoleklass. Av planen framgår bland annat följande. I alla klassrum ska det finnas uppsatt tavlor som illustrerar studiefenomen vid tre barriärer till studier. Vidare anges vad eleverna ska lära sig i förskoleklassen och grundskolans årskurs 1–9. Exempelvis avseende årskurs 3 anges ”Kan ta reda på vad orden betyder med hjälp av en ordbok”. I årskurs 3 ska eleverna göra kursen ”Hur man använder en ordbok”, i årskurs 4 ska eleverna göra kursen ”Att kommunicera är roligt” och i årskurs 5 ska eleverna göra kursen ”Lär dig hur man lär sig”. Vid läsårsstart varje läsår i årskurs 6–9 ska eleverna göra prov i ”Lär dig hur man lär sig” och de ska vidare få en lektion varje termin om studieteknik. Vid behov kan materialet ”Hur man klarar sig bra i livet”¹⁹ användas.

Av intervju med rektorn framgår att kursen ”Lär dig läsa och skriva” omfattar läsinlärning och är uppbyggd utifrån grundpelarna i studietekniken. Lärarna och eleverna arbetar med kursen i årskurs 1 och 2, och vid behov i årskurs 3. I årskurs 3 gör alla elever kursen ”Hur man använder en ordbok”. Enligt Studieteknologiplanen gör eleverna kursen på lektioner i ämnet svenska.

I mellanstadiet genomförs två kurser som är schemalagda. Årskurs 4 har under höstterminen 2022 genomfört ”Kommunikationskurs” på ett undervisningspass om 40 minuter i veckan. Kursen genomförs på höstterminen och fortsätter inte under våren. Kursen bygger på boken ”Grammar and Communication”. I årskurs 5 läser eleverna kursen ”Lär dig hur man lär sig” på ett undervisningspass om en timme i veckan, tills dess att eleverna är klara med kursen eller under hela läsåret. Kursen ”Lär dig hur man lär sig” bygger på en bok med samma titel²⁰. Av intervjuer med rektorn och huvudmannen framgår att undervisningstiden till de två kurserna tas från ämnet svenska, vilket också anges i Studieteknologiplanen. Eleverna examineras på kursen ”Lär dig hur man lär sig” och får ett certifikat när de klarat

¹⁴ Aktilaga 18, s. 114.

¹⁵ Aktilaga 18, s. 125–127.

¹⁶ Aktilaga 18, s. 133–137.

¹⁷ Aktilaga 18, s. 175.

¹⁸ Aktilaga 9.

¹⁹ Aktilaga 10.

²⁰ Aktilaga 18.

kursen. Om elever inte klarar examinationen får de arbeta vidare med kursen. Enligt huvudmannen och rektorn är kursen obligatorisk.

I högstadiet utgår arbetet med studietekniken från boken "Study handbook". Enligt rektorn har boken ungefär samma innehåll som boken "Lär dig hur man lär sig", men materialet för äldre elever är mer avancerat. Av intervjuer med rektorn, lärare och elever framgår att studietekniken används i mindre utsträckning i högstadiet än i de lägre stadierna.

Även i undervisning i skolans värdegrundsuppdrag används material utvecklat av L. Ron Hubbard. Detta gäller bland annat material som är grundat på "Vägen till lycka" i form av korta filmer och kursen "Hur man väljer rätt"²¹ (kallas också "Fatta bra beslut"). Rektorn beskriver att det är ett material som är baserat på att man ska stå för det man gör och ta ansvar för det man gjort och att materialet framförallt används om behovet finns. Vidare framgår att skolan använder material utvecklat av L. Ron Hubbard inom undervisningen om mänskliga rättigheter och droger, såsom materialet "Barnkonventionen".

Av intervjuer med personal och elever framgår också att material utvecklat av L. Ron Hubbard som nämnts ovan i delar även används i fritidshemmet.

Studietekniken och övningar från kommunikationskurser ingår även som särskilt stöd i en del av skolans åtgärdsprogram. Detta framgår av åtgärdsprogram och intervju med elever och lärare.

I intervjuer med rektorn framkommer att Studemaskolan är den enda skolan i Sverige som använder sig av Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder. Studemaskolan har kontakt med en skola i Danmark och Applied Scholastics i Danmark. Applied Scholastics finns inte i Sverige och materialet ges inte ut på svenska utan översätts från engelska eller danska.

Användningen av studietekniken i praktiken

I intervjuer med elever, lärare och annan personal, rektorn och huvudmannen samt lektionsobservationer framkommer att studietekniken och annat material utvecklat av L. Ron Hubbard är centralt på Studemaskolan. Huvudmannen uppger att skolan startades för att kunna använda studietekniken och låta den genomsyra verksamheten.

På väggarna i alla klassrum finns ett flertal bilder²² som illustrerar olika studiefenomen och studiebarriärer, exempelvis en pojke som har böjd rygg med texten "Brist på massa", en pojke som gäspar med texten "Missförstått ord" och en pojke som ser förvirrad ut med texten "Överhoppad gradient". Skolinspektionen har genomfört ett stort antal intervjuer med elever där det framkommer att eleverna är förtrogna med olika studiefenomen och studiebarriärer. Samtliga intervjuade lärare uppger också att de använder studietekniken i undervisningen.

²¹ Aktilaga 16.

²² Aktilaga 88, s 90 ff.

Lärare uppger att studietekniken märks i undervisning dels genom att lärarna i sin planering ser till att lägga lektionerna på elevernas nivå. På lektionstid märks studietekniken genom att det inträffar olika studiefenomen med eleverna, som att de blir trötta, gäspar eller klottrar. Lärare uppger att de då stannar upp och frågar eleven vilket ord eleven inte förstår eller visar bilder för att eleven ska förstå. En lärare säger att om det på matematiken är ett tal som är svårt att förstå eller räkna ut så märks det på att eleven har ont i ögonen. Då använder de klossar för att eleven ska förstå bättre, vilket leder till att eleven slutar ha ont i ögonen. Lärare uppger också att när lärare hanterar fenomenen utifrån studieteknikens metoder så försvinner de.

Lärare berättar att om en elev har ett "missförstått ord" har eleven gått förbi ett ord som eleven inte förstått, vilket gör att vissa fenomen uppstår, som t.ex. gäspning. Elever uppger att om en elev gäspar eller är trött kan det betyda att eleven har "missförstått ord" och om läraren ser det kan läraren berätta vad ordet betyder. En elev uppger att om elever klottrar kan det betyda "missförstått ord" och då frågar läraren vilket ord eleven inte förstår. En elev berättar att om en elev är på uppgiftslåda fem och eleven hoppar över till uppgiftslåda sju kan det innebära att eleven blir snurrig och har "överhoppad gradient".

Lärare uppger att det ibland kan vara fråga om för mycket information för elever, vilket elever kan bli förvirrade av och då kan det behövas "massa" för att de ska förstå. En elev uppger att "brist på massa" betyder att om eleven läser en bok där det står ordet tiger och eleven vet vad det är men saknar en bild på det, så förstår eleven inte. Då kan läraren hjälpa till genom att visa en bild eller annat i verkligheten. En annan elev uppger att till exempel om en elev har ont i ögonen kan det bero på att eleven inte förstår något och då kan läraren hjälpa till genom att visa en bild och då slutar eleven få ont. Elever berättar vidare att om en elev har huvudvärk eller är arg kan det bero på "brist på massa". En annan säger att om en elev jobbar och känner sig snurrig så är det "brist på massa".

I intervjuer med lärare och elever framkommer att eleverna ofta får arbeta med modellera, främst i lågstadiet och inom ramen för kursen "Lär dig hur man lär sig". I intervjuer med huvudman, rektorn och lärare framkommer att tanken är att användningen av lera ska skapa "mer verklighet" och konkretisera studierna. En lärare uppger som exempel att eleverna först läser på egen hand och sedan visar för läraren att de har förstått genom att demonstrera med lera.

En lärare beskriver att skolan ibland har övningar där eleverna får låtsas att de drabbats av ett av studiefenomen, till exempel "nu sitter jag här och gäspar – då är det dags att kontrollera om det är något ord jag inte förstått så att jag kan bli pigg igen". På en lektion observerade Skolinspektionens inspektörer två elever som förhörde varandra, den ena eleven höll upp lappar med nedskrivna studiefenomen exempelvis "gäspa" eller "ont i ögonen" och den andre eleven svarade med en studiebarriär som orsakade fenomenet, exempelvis "det missförstådda ordet" eller "brist på massa".

Flera elever säger att anledningen till att man gäspar är att man inte förstått ett ord. På frågan om det är enda anledningen, säger en elev att lärare kan se andra anledningar, men det är sällan. Lärare och rektorn uppger att studiefenomen, t.ex. att en elev gäspar, kan ha andra förklaringar än att eleven stött på en studiebarriär, men att lärare alltid kollar om det beror på ett missförstått ord. En lärare uppger att då elever läser kan det hända att de läst ett ord i boken som de inte förstått, och då kan lärarna gå tillbaka och spåra orsaken och reda ut det.

Elever som börjar på skolan efter årskurs 5

Av Studemaskolans dokumenterade kvalitetsarbete samt av intervjuer med huvudmannen, rektorn och lärare framgår att nya elever på skolan uppmanas att komma till skolan under lov för att göra kursen "Lär dig hur man lär sig". Rektorn uppger att elever som börjar på skolan efter årskurs 5 får information om att alla elever på skolan gör kursen "Lär dig hur man lär sig" i årskurs 5. Eleven kan komma till skolan på ett lov innan eleven börjar på skolan, i intervjuer nämns påsklovet, sommarlovet och jullovet, eller så kan eleven läsa kursen på läxhjälpen. Huvudmannen och rektorn uppger att kursen är obligatorisk på skolan. Rektorn säger att skolan inte "sparkar ut någon som inte vill göra kursen", men att rektorn inte förstår varför elever går på skolan om de inte vill göra kursen. Huvudmannen uppger att eleverna har valt deras skola och behöver kunna deras metod.

I intervju med lärare framkommer att när nya elever börjar på skolan får de information om att de behöver gå kursen för att kunna använda studietekniken, så att eleverna vet om det och har ett val redan vid inskrivningen. En lärare berättar i intervju att en elev som börjar på skolan i högstadiet kan få komma in till skolan under en vecka på sommarlovet för att gå kursen. Lärare uppger att om eleven inte blir klar med kursen på sommaren kan eleven få göra klart den på lektionstid eller utanför skoltid. I intervjuer uppger elever som börjat på skolan efter årskurs 5 att de behövde gå kursen "Lär dig hur man lär sig" innan de började på skolan. Tre elever berättar i olika intervjuer att de fick komma till skolan under sommarlovet för att göra kursen i studieteknik. En av dem fick också fortsätta med kursen utanför skoltid under terminen. Elever uppger att alla elever ska göra kursen och att det inte är frivilligt.

Lärarnas utbildning inom Applied Scholastics

Rektorn uppger att Applied Scholastics har som krav i sin licens att lärare ska ha genomfört kurser för att få använda deras undervisningsmetoder. Rektorn uppger att personal kan arbeta på skolan utan att ha gått kurserna, men att rektorn helst inte vill det. Rektorn säger att hen inte skulle vilja anställa lärare om de inte vill gå kurserna. Lärarna har bland annat läst kursen "Handbok för grunderna i studier"²³. Lärarna får intyg när de har klarat en kurs. Rektorn berättar också att det finns särskilda krav för att få utbilda personal och att det finns två personal på skolan

²³ Aktbilaga 17.

som har gått utbildning för att leda kurser och är behöriga inom Applied Scholastics.

Av skolans lönekriterier²⁴ framgår att huvudmannen ställer krav på att all personal fortlöpande utbildar sig inom Applied Scholastics undervisningsmetoder samt att personalen använder sig av dessa i undervisningen. Av intervjuer med rektorn framgår vidare att all personal fortbildar sig inom Applied Scholastics undervisningsmetoder.

Applied Scholastics och Scientologikyrkan

L. Ron Hubbard är grundare av Scientologikyrkan. Huvudmannen uppger att Applied Scholastics program är icke-religiöst och har till ändamål att sprida L. Ron Hubbards utbildningsmetoder.

I intervju uppger rektorn att Scientologikyrkan har rättigheterna till alla L. Ron Hubbards arbeten och att kyrkan ger licens till Applied Scholastics, som i sin tur ger licens till skolor. Enligt rektorn och huvudmannen sponsrar Scientologikyrkan Applied Scholastics och på Scientologikyrkans hemsida finns hänvisningar till flera icke-religiösa program som L. Ron Hubbards utvecklat: Applied Scholastics, Vägen till lycka, Antidrog, Narconon och Mänskliga rättigheter. Av intervjuer med rektorn och huvudmannen framgår vidare att Studemaskolan förutom Applied Scholastics även använder programmen Vägen till lycka och Mänskliga rättigheter.

I intervju uppger rektorn att hen anser att det finns en koppling mellan Applied Scholastics och Scientologikyrkan och den kopplingen är L. Ron Hubbard. Rektorn säger att det är viktigt att vårdnadshavare får veta detta direkt och att rektorn har samtal med nya elever och deras vårdnadshavare och berättar om skolans pedagogik och kopplingen till L. Ron Hubbard.

I intervju med rektorn och huvudmannen framkommer att två av kurserna som ingår i Applied Scholastics, som har utvecklats av L. Ron Hubbard, har sin motsvarighet i kurser som anordnas i Scientologikyrkan. Applied Scholastics använder sig av boken "Study handbook" och i kyrkan heter den "Studerandehatten". Enligt rektorn handlar "Studerandehatten" om att lära sig studera för att kunna tillgodogöra sig scientologi. I intervju med huvudmannen framgår att även kommunikationskursen ("Att kommunicera är roligt") har sin motsvarighet inom Scientologikyrkan.

Rektorn och lärare uppger vidare att det finns lärare på skolan som har gått bland annat kursen "Study handbook" i Scientologikyrkan. Lärare som går kurser i Scientologikyrkan får intyg från kyrkan, men de godtar inte Applied Scholastics enligt rektorn. Certifikatet måste valideras via Applied Scholastics och det sker genom att personalen får göra provet igen på skolan.

²⁴ Aktbilaga 76.

Vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet

Skolinspektionen har i intervjuer ställt frågor om hur studietekniken förhåller sig till läroplanen och skolförfattningarnas krav på saklighet, allsidighet och vetenskaplig grund. Huvudmannen uppger att skolan följer läroplanen (Lgr 22) och att utbildningen då automatiskt blir allsidig samt att studietekniken är en metod som syftar till att eleverna ska förstå bättre. Huvudmannen uppger att det inte finns något konfessionellt eller religiöst innehåll i studietekniken. Rektorn uppger att studietekniken inte påverkar innehållet i utbildningen och att den bara gäller hur eleverna ska lära sig. Även lärare uppger att studietekniken inte har med läroplanen att göra utan handlar om att underlätta för eleverna att nå målen. Huvudmannen förklarar att metoden som helhet ses som en del av ämnet svenska.

När frågan om vetenskaplig grund uppkommer vid Skolinspektionens första tillsynsbesök i mars 2022 tar rektorn kontakt med Applied Scholastics i Danmark och får av dem en avhandling, *A Multiple Case Study of Applied Scholastic's Study Technology Program*, Chejuana Guidry (2017)²⁵. På frågan om det finns vetenskapligt underlag för studietekniken hänvisar rektorn och huvudmannen till nämnda avhandling som är en kvalitativ studie bestående av djupintervjuer med nio lärare i syfte att undersöka hur de upplevt studietekniken. Samtliga intervjuade lärare undervisade på ett internationellt campus i Clearwater, Florida, USA, som använder sig av studietekniken. Avhandlingens resultat är att de intervjuade lärarna är mycket positiva till studietekniken.²⁶

Rektorn hänvisar även till en bok av Bertil Persson, *Applied Scholastics Nyckeln till effektiv utbildning* (utgiven av Applied Scholastics, 2006)²⁷. Boken visar data, bland annat från Studemaskolan, som stödjer att Applied Scholastics studieteknik ger goda resultat. Det framgår inte av texten att det är akademisk forskning.

Representanter för huvudmannen uppger att de inte känner till annan forskning än den ovan nämnda eller huruvida det finns någon vetenskaplig konsensus om studietekniken som metod eller om de fenomen som tillskrivs de tre studiebarriärerna. I intervjuer hänvisar såväl representanter för huvudmannen som rektorn till egna erfarenheter av att studietekniken fungerar och av de fysiologiska effekter som de tre studiebarriärerna orsakar.

Huvudmannens yttrande

Huvudmannen har i samband med kommunikering även inkommit med och hänvisat till följande rapporter: *Applied Scholastics Achievement Program*, utgiven av Applied Scholastics år 2007²⁸, *Middle School Teacher's Initiative Leads to School-Wide Implementation of Study Technology* utgiven av Applied Scholastics år 2005²⁹ och *Randomized Controlled Trial of Keyword Learning With Elementary and*

²⁵ Aktilaga 11.

²⁶ Aktilaga 11, s. 82.

²⁷ Aktilaga 19.

²⁸ Aktilaga 95, bil 3 B.

²⁹ Aktilaga 95, bil 3 C.

Secondary Students in Zimbabwe: Immediate Effect on Punctuation Ability, av Mary J. Duda B.S. (M.Ed., Ph.D.), forskningsspecialist för Applied Scholastics International, 2006³⁰.

Huvudmannen anför vidare bland annat följande. Tidigare granskningar av Studemaskolan som genomförts av Utbildningsförvaltningen, Skolverket och Skolinspektionen har resulterat i positiva granskningsbeslut. FAS har inte gjort några ändringar i sin pedagogik. FAS anser att det är riktigt att lägga undervisning i sin studiekurs och kommunikationskurs på lektioner i ämnet svenska och att skolan inte kommer att göra en ändring av detta. Applied Scholastics utbildningsmetoder omfattar en utbildningsfilosofi det vill säga den teoretiska kunskapen om hur man lär sig, och dessutom tillvägagångssättet att tillämpa och genomföra teknologin om hur man lär sig.

Rättslig reglering m.m.

Vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet

Enligt 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen ska utbildningen vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

Bestämmelsen om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet infördes genom 2010 års skollag. I 1985 års skollag fanns ingen bestämmelse med denna innebörd. Av förarbetena till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 223 f.) framgår bland annat följande. De nationella styrdokumentet ger läraren utrymme att välja innehåll och metoder för att nå målen. Detta kräver ett vetenskapligt förhållningssätt i bemärkelsen att kritiskt granska, att pröva och att sätta enskilda faktakunskaper i ett sammanhang. Arbetet i skolan med att välja innehåll och metod och att värdera resultatet ska därför präglas av ett vetenskapligt förhållningssätt och kunskaper som grundar sig på relevant forskning och beprövad erfarenhet. Utbildningen, och de läroplaner och kursplaner som styr den, vilar självklart på forskningsbaserad grund och beprövad erfarenhet. (...) Både utbildningens innehåll och den pedagogik som används omfattas av bestämmelsen. Formuleringen tydliggör också lärares ansvar att bedriva en undervisning som vilar på vetenskaplig grund.

I läroplanen (förordning om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, SKOLFS 2010:37, nedan Lgr 22, avsnitt 1 Varje skolas utveckling) anges följande. Skolans verksamhet måste utvecklas så att den svarar mot de nationella målen. Huvudmannen har ett givet ansvar för att så sker. Den dagliga pedagogiska ledningen av skolan och lärarnas professionella ansvar är förutsättningar för att skolan utvecklas kvalitativt. Detta kräver att verksamheten ständigt provas, resultaten följs upp och utvärderas och att nya metoder provas och utvecklas.

³⁰ Aktbilaga 95, bil 3 D.

Enligt 1 kap. 7 b § skollagen får i en utbildning med konfessionell inriktning undantag från det som anges i 1 kap. 5 § tredje stycket skollagen om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet enbart göras för konfessionella inslag.

I läroplanen (Lgr 22, avsnitt 1 Saklighet och allsidighet) anges att undervisningen ska vara saklig och allsidig. Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvissade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

I 1 kap. 9 § skollagen anges att utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

Enligt 2 kap. 8 § skollagen ansvarar huvudmannen för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Utbildning och undervisning utifrån bestämda mål

I 1 kap. 3 § skollagen anges att med undervisning avses processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen och som syftar till utveckling och lärande genom att barn eller elever inhämtar och utvecklar kunskaper och värden. Av samma bestämmelse framgår vidare att med utbildning avses verksamhet som bedrivs av en huvudman enligt skollagen inom vilken barn eller elever deltar i undervisning och andra aktiviteter.

När det gäller de mål som avses i definitionen framgår av 1 kap. 11 § skollagen att för varje skolform och för fritidshemmet ska gälla en läroplan som utgår från bestämmelserna i skollagen. Läroplanen ska ange utbildningens värdegrund och uppdrag. Den ska också ange mål och riktlinjer för utbildningen (jfr prop. 2021/22:157, s. 110). Bestämmelsen infördes genom 2010 års skollag och var då ny för fristående skolor (se prop. 2009/10:165, s. 639).

I förarbeten till skollagen (prop. 2009/10:165, s. 232) anges följande. Den nationella läroplanen som anges i skollagen är bindande för alla huvudmän och kan ej ersättas av lokala läroplaner eller andra styrdokument. Det finns dock inget hinder för att en skola kan tillämpa kompletterande styrdokument så länge verksamheten bedrivs inom ramen för läroplanen.

Mottagande vid fristående skola

I 10 kap. 35 § skollagen anges att varje fristående grundskola ska vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i grundskolan. Utbildningen får dock begränsas till att avse 1. vissa årskurser, 2. elever som är i behov av särskilt stöd (resursskola), eller 3. vissa elever som utbildningen är speciellt anpassad för.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen ska nedan ta ställning till om användningen av Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder i utbildningen vid Studemaskolan är förenliga med skolförfattningarnas krav avseende vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet, undervisning utifrån bestämda mål samt kravet på öppenhet som gäller för fristående skolor.

Studietekniken vid Studemaskolan uppfyller inte skollagens krav på vetenskaplig grund

Frågan är om det finns vetenskaplig grund för Applied Scholastics principer om studiebarriärer och studiefenomen, men också om det finns vetenskaplig grund för lösningarna, det vill säga för utbildningsmetoderna.

Bestämmelsen om att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund infördes genom 2010 års skollag och saknade motsvarighet i tidigare skollag. Vid tidpunkterna för FAS godkännande som huvudman för grundskola och fritidshem ställdes alltså inte krav på vetenskaplig grund.

Kravet på vetenskaplig grund fastslås i skollagens inledande bestämmelser om utformningen av utbildningen inom skolväsendet. Principen är grundläggande för skolans styrdokument, vilket innebär att läroplaner och kursplaner vilar på vetenskaplig grund. Kravet på vetenskaplig grund gäller utbildningen i vid mening, såväl utbildningens och undervisningens innehåll, som dess form, det vill säga den pedagogik som används. Det finns endast ett undantag från detta krav i skollagen och det gäller i en utbildning med konfessionell inriktning och undantag får då enbart göras för konfessionella inslag.

Huvudmannen ansvarar enligt 2 kap. 8 § skollagen för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar.

Studemaskolan har inte en konfessionell inriktning. FAS ansvarar därmed för att utbildningen vid Studemaskolans förskoleklass, grundskola och fritidshem i sin helhet vilar på vetenskaplig grund, och detta gäller oaktat att ett sådant krav inte förelåg vid tidpunkterna för godkännandena.

Skolinspektionen bedömer, utifrån förarbetena till skollagen, att utbildning på vetenskaplig grund innebär att vetenskapligt grundad kunskap ska vara en utgångspunkt när skolan planerar och genomför verksamheten. Kunskap från relevanta forskningsresultat ska ligga till grund för arbetet både när det gäller innehållet i utbildningen och den pedagogik som används. En utbildning på

vetenskaplig grund betyder också att det man gör i verksamheten inte ska stå i strid med vetenskap.³¹

Som framgår av förarbetena till skollagen är ett vetenskapligt förhållningssätt en grundläggande förutsättning för att kunna arbeta enligt skollagens krav på vetenskaplig grund. Ett sådant förhållningssätt innebär att innehåll och metoder som verksamheten använder kontinuerligt behöver kritiskt granskas och prövas utifrån tillkommande forskning och andra erfarenheter. Detta kommer även till uttryck i läroplanens inledande kapitel.

Av Skolinspektionens utredning framgår att studietekniken vid Studemaskolan används som pedagogik, men också som innehåll i utbildningen och undervisningen. Bland annat genomför skolan flera av Applied Scholastics kurser på lektioner i ämnet svenska. Skolinspektionen konstaterar att studietekniken genomsyrar och utgör en stor del av utbildningen vid Studemaskolan.

Skolinspektionen gör härfter följande överväganden. Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder har utvecklats av L. Ron Hubbard och såvitt framkommit utformades studietekniken för flera decennier sedan. På frågan om det finns vetenskapligt underlag för studietekniken hänvisar huvudmannen till en amerikansk doktorsavhandling från år 2017³². Avhandlingen beskriver endast ett antal lärares upplevelser av att använda studietekniken. Huvudmannen hänvisar även till en bok av Bertil Persson, *Applied Scholastics Nyckeln till effektiv utbildning*³³. Skolinspektionen konstaterar att boken är utgiven av Applied Scholastics och inte är att betrakta som en vetenskaplig studie. Huvudmannen har hänvisat till ytterligare tre rapporter som är utgivna av Applied Scholastics. Detta är rapporter från organisationen som sprider metoden och kan inte heller anses vara forskning. Skolinspektionen bedömer att underlagen är ensidiga och ifrågasätter relevansen och tillförlitligheten av dessa.

Skolinspektionen bedömer i denna tillsyn att huvudmannen och verksamheten inte har ett vetenskapligt förhållningssätt när det gäller användningen av studietekniken. Det sker inte någon kritisk reflektion eller prövning av de material och metoder man använder sig av utifrån forskning och andra erfarenheter. En sådan process kan handla om att fråga sig vem eller vilka som ligger bakom materialet samt att leta efter olika perspektiv och kritik mot materialet. I ett vetenskapligt förhållningssätt ligger också att söka ett brett forskningsstöd och att kontinuerligt jämföra olika vetenskapliga pedagogiska metoder och källor. Skolenheten beskrivs vara den enda skolan i Sverige som använder studietekniken och det förekommer inte heller exempelvis diskussion eller utvärdering av principerna och metoderna med andra skolor utifrån den egna kontexten. De

³¹ Jfr Att ställa frågor och söka svar. Samarbete för vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Skolverket, 2020, s. 21 f. (Tolkningen av skollagsskrivningen om vetenskaplig grund delas av de fyra skolmyndigheterna Skolverket, Skolinspektionen, Specialpedagogiska skolmyndigheten och Skolforskningsinstitutet).

³² Aktbilaga 11.

³³ Aktbilaga 19.

kunskaper skolan använder delas inte med andra i kollegiala sammanhang inom professionen där fler perspektiv, än de egna, har förutsättningar att utmana dem.

Enligt Skolinspektionen kan det tyckas självklart att det är viktigt att förstå ordens betydelser, att progression går i lagom takt och att eleven får tillgång till konkreta exempel. Dock förbinder Applied Scholastics principer och utbildningsmetoder specifika och absoluta fysiologiska effekter, till exempel huvudvärk, trötthet, yrsel och magont, med sina tre studiebarriärer/hinder för lärande. Till exempel om du känner dig trött medan du studerar beror det alltid på att du missförstått ett ord. Skolinspektionen bedömer att det uppenbart står i strid med vetenskap att förklara sådana fysiologiska effekter på ett så absolut och förenklat sätt. Skolinspektionen bedömer alltså att centrala delar av studietekniken står i strid med vetenskap.

Sammantaget konstaterar Skolinspektionen att användningen av Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder i utbildningen vid Studemaskolan inte uppfyller skollagens krav på vetenskaplig grund. Principerna blir genomsyrande och ställs inte mot andra pedagogiska metoder. Mot bakgrund av avsaknaden av vetenskapligt förhållningssätt är det enligt Skolinspektionen inte heller möjligt att anse att användningen av studietekniken vilar på beprövad erfarenhet, trots det huvudmannen uppger om sin upplevelse av att studieteknologin fungerar.

Skolenheten brister i förhållande till kravet på saklighet och allsidighet

Utgångspunkten för utbildningen inom skolväsendet är att den ska vara saklig och allsidig. I läroplanen klargörs att elever i skolan inte ska bli ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.

Skolinspektionens utredning visar att det finns samband mellan Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder och Scientologikyrkan. En första koppling är förstås grundaren, vars namn och bild förekommer i skolmiljön på tavlor, böcker och material. Det har även framkommit att Scientologikyrkan har rättigheterna till Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder och ger licens till Applied Scholastics, som i sin tur ger licens till Studemaskolan. Scientologikyrkan sponsrar också Applied Scholastics och Studemaskolan använder återkommande andra program som kyrkan sponsrar. Vidare har framkommit att det finns lärare på skolan som har gått sin utbildning i Applied Scholastics i Scientologikyrkan och att två av kurserna som eleverna vid Studemaskolan läser har sin motsvarighet i kurser som kyrkan ger. Bland annat genom att studera nämnda kurser får elever i undervisningen möta och tillämpa principer, ord och begrepp som hänförs till Scientologikyrkan utan någon kritisk reflektion. Skolinspektionen bedömer att eleverna härigenom utsätts för en form av påverkan till förmån för denna åskådning. Skolinspektionen bedömer sammantaget att de samband som finns mellan studietekniken och Scientologikyrkan innebär att elever vid Studemaskolan inom utbildningen blir ensidigt påverkade till förmån för åskådningen scientologi. Utbildningen vid Studemaskolan uppfyller därmed inte läroplanens krav på saklighet och allsidighet.

Undervisning sker mot andra mål än de nationella målen

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig och normerna för likvärdigheten anges genom de nationella målen. Enligt skollagen är definitionen av undervisning processer som på lektioner eller vid andra lärtillfällen leds av lärare mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen.

Skolinspektionen bedömer att det som en del av genomförandet av studietekniken i undervisningen vid Studemaskolan ingår flertalet inslag som sker mot andra mål än de nationella styrdokument. Bland annat i årskurs 4 och 5 ägnas en lektion i veckan under minst en termin åt studier i kurserna "Att kommunicera är roligt" respektive kursen "Lär dig hur man lär sig". Kurserna genomförs på undervisningstid som eleverna ska ges i ämnet svenska. Skolinspektionen bedömer att dessa lektioner inte sker mot mål som anges i skolans styrdokument, i det här fallet kursplanen för ämnet svenska, utan istället mot andra planer och mål för nämnda kurser inom studietekniken. Skolinspektionen bedömer att dessa inslag inte kan betraktas som målstyrd undervisning i skollagens mening eftersom de inte sker mot mål som anges i förordningar och andra författningar som ansluter till skollagen. Det förekommer liknande kurser eller lektioner i undervisningen även i andra årskurser, om än i mindre omfattning.

Skolenheten agerar i strid med skollagens krav på öppenhet

En fristående grundskola ska vara öppen för alla elever som har rätt till utbildning i grundskolan. Skolinspektionens utredning visar att Studemaskolan ställer krav på att elever måste gå kursen "Lär dig hur man lär sig" innan eller i samband med att de börjar på skolan, om de börjar efter årskurs 5 då kursen genomförs. Elever vid skolan uppfattar att detta inte är frivilligt och huvudmannen uppger att kursen är obligatorisk. Även om det inte är fråga om ett absolut krav i den meningen att en mottagen elev som inte genomför kursen inte får gå kvar vid skolan, bedömer Skolinspektionen att det av elever och vårdnadshavare kan uppfattas som ett krav som gör att de väljer att inte söka till skolan. Det saknas stöd i skollagen för att ställa den typen av villkor för mottagande. Bestämmelsen i 10 kap. 35 § första stycket skollagen reglerar uttömmande vilka begränsningar som får göras. Skolinspektionen bedömer därför att skolans krav på att elever som vill börja på skolan måste gå den aktuella kursen, står i strid med öppenhetskravet.

Sammantagna är bristerna allvarliga och omfattande

Skolinspektionen bedömer att skolenhetens användning av Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder inte är förenlig med skolförfattningarna. Bristerna är allvarliga eftersom det gäller bestämmelser som är grundläggande inom skolväsendet och som syftar till att säkerställa elevers rätt till utbildning, att undervisning vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt är saklig och allsidig. Vidare är bristerna allvarliga eftersom de drabbar skolans elever, bland annat att undervisningen förmedlar icke-vetenskapliga påståenden, att eleverna i utbildningen utsätts för påverkan till fördel för en viss åskådning och att utrymme tas av undervisningstid som eleverna ska ges för att nå de nationella målen. Bristerna riskerar att påverka elevernas utveckling och lärande

på ett negativt sätt. Bristerna är omfattande eftersom det rör inslag som genomsyrar utbildningen och undervisningen.

Vilka lärare som får undervisa i skolan och anställning av lärare

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Av personalförteckning och anställningsbevis som huvudmannen lämnat in framgår att tre personal som bedriver undervisning inte är anställda som lärare och inte har legitimation som lärare eller lärarutbildning. En personal som är tillsvidareanställd år 2002 som pedagogisk resurs bedriver undervisningen i ämnet slöjd i årskurs 3–9 samt ämnet hem- och konsumentkunskap i årskurs 6 och 9. Rektorn uppger att läraren saknar lärarutbildning men att hen har utbildning i Applied Scholastics studiemetoder.

En personal som är tillsvidareanställd år 2019 som pedagogisk personal på fritidshem och vaktmästare bedriver undervisningen i ämnet idrott och hälsa i årskurs 1–5. Enligt personalförteckningen genomgår hen en lärarutbildning med inriktning mot fritidshemmet.

En personal som är tillsvidareanställd år 2000 som fritidspedagog bedriver all undervisning i årskurs 1 förutom idrott och hälsa. Fritidspedagogen saknar eftergymnasial utbildning och huvudmannen uppger att hen har skaffat sig kunskap att undervisa genom lång erfarenhet på skolan. Huvudmannen anger som motivering till att personalen som saknar legitimation bedriver undervisningen att hen har gått kurser i Applied Scholastics studiemetoder.

Enligt personalförteckningen saknar ytterligare tre undervisande lärare legitimation som lärare. Eleverna i årskurs 3 undervisas av en lärare som inte är legitimerad och som saknar eftergymnasial utbildning. Av anställningsbevis framgår att läraren som inte har legitimation har tillsvidareanställts som lärare i augusti 2021. Av intervju med läraren i årskurs 3 framgår att hen är klasslärare och undervisar årskursen i de flesta ämnen. Huvudmannen uppger att läraren i årskurs 3 började som lärarvikarie och har fungerat bra som lärare och dessutom har gått på skolan och därför kan skolans metoder. Huvudmannen anger som motivering till att läraren som saknar legitimation bedriver undervisningen att hen har gått kurser i Applied Scholastics studiemetoder.

En lärare som är visstidsanställd och som saknar legitimation och behörighet bedriver undervisningen i ämnet bild i årskurs 4–9. Det framkommer i intervju att huvudmannen är osäker på om läraren har gått ut gymnasiet, men att hen kan Applied Scholastics studietekniker.

Vidare framgår att en lärare som är tillsvidareanställd år 1997 och som är obehörig och saknar legitimation undervisar i matematik i årskurs 6–9. Den obehöriga läraren har gått någon kortare kurs men saknar lärarutbildning. Huvudmannen anger som motivering till att läraren som saknar legitimation bedriver undervisning

att hen har gått kurser i Applied Scholastics studiemetoder och att hen är den bästa läraren i matematik de sett.

Skolinspektionen har inhämtat uppgifter om huvudmannens försök att rekrytera personal för läsåren 2020/21, 2021/22 och 2022/23. Det framgår av redovisningen att huvudmannen inte har gjort några försök att rekrytera lärare under år 2022. Huvudmannen har under nämnda år inte gjort något försök att rekrytera lärare i årskurs 1 och 3, i ämnet hem- och konsumentkunskap, i ämnet matematik i årskurs 6–9 eller i ämnet idrott och hälsa i årskurs 1–5. Huvudmannen annonserade efter lärare i ämnet bild årskurs 4–9 år 2021.

Huvudmannen har förklarat att flera av ovan nämnda lärare blev anställda innan kravet på legitimation kom år 2011.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 2 kap. 13 § skollagen får endast den som har legitimation som lärare och är behörig för viss undervisning bedriva undervisningen.

Av 2 kap. 15 § skollagen framgår att en legitimerad lärare har ansvar för den undervisning som han eller hon bedriver.

Av förarbetena till skollagen framgår att huvudmän har en skyldighet att för undervisning använda lärare som har en utbildning som är avsedd för den undervisning som han eller hon ska bedriva. Det övergripande syftet med reglerna är att så långt som möjligt säkerställa att elever får undervisning av lärare som har en utbildning för den undervisning de bedriver. Ambitionen ska vara att eleverna alltid undervisas av lärare som har en utbildning för den undervisning som de bedriver (prop. 2009/10:165, s. 262, 269 och 649). Vidare anges att läraren är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas resultat och att studier visar att lärares ämneskompetens och didaktiska kompetens är avgörande för att eleverna ska nå goda resultat (prop. 2009/10:165, s. 261). Att en skola har tillräckligt med lärarresurser, både vad gäller omfattning och kvalitet, är en central förutsättning för att elever ska kunna få sin rätt till utbildning tillgodosedd och för att utbildningen i övrigt ska hålla en hög kvalitet (prop. 2013/14:112, s.47).

I 2 kap. 18 § första stycket skollagen anges att om det inte finns någon att tillgå inom huvudmannens organisation som uppfyller kraven enligt 13 § eller om det finns något annat särskilt skäl med hänsyn till eleverna eller barnen, får en annan lärare bedriva undervisningen. En sådan lärare ska vara lämplig att bedriva undervisningen, och i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den utbildning som är behörighetsgivande. Enligt bestämmelsens andra stycke får en sådan person bedriva undervisning under högst ett år i sänder.

I förarbeten till bestämmelsen anges följande. För att få använda en annan lärare i den befintliga organisationen, i enlighet med undantagsregeln, bör det vara tillräckligt att det i huvudmannens organisation inte finns någon lärare med rätt utbildning tillgänglig. Handlar det om nyrekrytering bör huvudmannen naturligtvis så långt möjligt anställa lärare med en utbildning avsedd för den undervisning

läraren ska bedriva (prop. 2009/10:165, s. 268f). Om det saknas en lärare med legitimation och rätt behörighet inom organisationen kan huvudmannen låta en annan lärare bedriva undervisningen, under förutsättning att denna person har tillräcklig kompetens och är lämplig för det (prop. 2010/11:20 s. 84f). Beträffande bestämmelsens andra stycke anges att en person som enligt huvudregeln inte får användas för att bedriva en viss undervisning får användas för detta under högst ett år i sänder. I normalfallet bör det vara till terminens eller läsårets slut. Huvudmannen är efter denna tid skyldig att på nytt försöka finna en lärare eller förskollärare som har en utbildning som är avsedd för undervisningen (prop. 2009/10:165, s. 653).

Enligt 2 kap. 20 § skollagen får endast den som har legitimation anställas som lärare i skolväsendet utan tidsbegränsning. Av bestämmelsens andra stycke framgår att den som inte har legitimation som lärare dock får anställas som lärare i grundskolan utan tidsbegränsning, om han eller hon ska undervisa i modersmål. Det gäller bara om det saknas sökande som har legitimation, den sökande har tillräcklig kompetens för att undervisa i det aktuella ämnet och det finns skäl att anta att den sökande är lämplig att bedriva undervisningen.

Av 2 kap. 21 § skollagen framgår att i fråga om tidsbegränsning av en anställning som lärare i skolväsendet gäller, utöver bestämmelserna i lagen (1982:80) om anställningsskydd, att den som ska bedriva undervisning enligt 18 § får anställas för högst ett år i sänder.

Av 33 § i lagen om införande av skollagen (2010:801) framgår att i fråga om lärare som saknar legitimation för att bedriva undervisning i skolväsendet och som har ingått avtal om anställning som lärare, förskollärare eller fritidspedagog före den 1 juli 2011 tillämpas under tiden för anställningen 2 kap. 3 § första och andra styckena eller 2 a kap. 3 § andra stycket i 1985 års skollag i stället för 2 kap. 13, 17 och 18 §§ i den nya skollagen, dock längst till utgången av juni 2015.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen konstaterar inledningsvis att undantaget från kravet på legitimation och behörighet som under en period gällt för lärare och fritidspedagoger som anställts före den 1 juli 2011 har upphört vid utgången av juni 2015.

Skolinspektionens utredning visar att tre personal som inte är anställda som lärare bedriver undervisning. Av skollagens bestämmelser om vilka som får undervisa i skolväsendet framgår att uppgiften att bedriva och ansvara för undervisning är förbehållen lärare och inte kan lämnas till annan personal. Skolinspektionen bedömer att det är en brist att huvudmannen i flera fall använder personal som inte är anställda som lärare för uppgiften att bedriva undervisning.

Huvudregeln i skollagen innebär att endast den som har legitimation som lärare och är behörig för viss undervisning får bedriva undervisningen. Av både lag och förarbeten framgår att användande av lärare utan legitimation och behörighet endast ska ske undantagsvis och under en begränsad tid. En obehörig lärare får

användas för att bedriva en viss undervisning under högst ett år i sänder. Huvudmannen är efter denna tid skyldig att på nytt försöka finna en lärare som har en utbildning som är avsedd för undervisningen.

Skolinspektionens utredning visar att undervisningen bedrivs av lärare som är obehöriga och som saknar legitimation i samtliga ämnen i årskurs 1 och 3, i matematik i årskurs 6–9, i idrott och hälsa i årskurs 1–5, hem- och konsumentkunskap samt bild. Huvudmannen har inte gjort några försök att rekrytera lärare i aktuella ämnen och årskurser de senaste tre läsåren, förutom i ämnet bild år 2021. Skolinspektionen bedömer att FAS därmed inte uppfyller förutsättningarna för att få tillämpa undantag från krav på lärare. Skolinspektionen konstaterar att FAS i flera fall och under en längre tid använder sig av lärare som är obehöriga och som saknar legitimation i strid med de krav som följer av skollagens bestämmelser om lärare.

Vidare är en förutsättning för att få tillämpa undantag från krav på lärare att villkoren för lärare utan behörighet är uppfyllda. En sådan lärare ska vara lämplig att bedriva undervisningen och i så stor utsträckning som möjligt ha en utbildning som motsvarar den som är behörighetsgivande. FAS uppger i flera fall som motivering till att lärare som saknar behörighet bedriver undervisningen att de har utbildning i Applied Scholastics studiemetoder. Detta motsvarar dock inte alls behörighetsgivande utbildning och det är alltså inte förenligt med skollagen att prioritera att anställa lärare med utbildning i Applied Scholastics studiemetoder istället för lärare som har en utbildning som är avsedd för undervisningen. Flera obehöriga lärare har inte, av vad som framkommit, heller i övrigt någon relevant utbildning som skulle göra att de är lämpliga att bedriva undervisning.

Enligt skollagen ska personer som inte har examen för att undervisa i det svenska skolväsendet inte kunna anställas för mer än ett år i sänder. Skolinspektionen bedömer att FAS inte uppfyller skollagens krav i detta avseende då en lärare som inte har legitimation, och som inte undervisar i modersmål, har anställts utan tidsbegränsning.

Krav på lärare är en central förutsättning för utbildningen och syftar till att säkerställa att elever får sin rätt till utbildning tillgodosedd och att utbildningen ska hålla en god kvalitet. Skolinspektionen bedömer sammantaget att bristerna är allvarliga, eftersom att huvudmannen i flera fall och flera avseenden inte följer gällande bestämmelser.

Betygssättning

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Skolinspektionen har tagit del av lärares betygsmatriser för årskurs 6–9 från våren och hösten 2022. Betygsmatriserna har använts i betygssättningen enligt intervjuer med elever och lärare. Dokumentationen visar att i nästan samtliga ämnen (13 av 16) använder sig Studemaskolan av betygsmatriser som kvantifierar vad som krävs för betygsstegen E, C och A.

I flera ämnen anges i betygsmatrisen hur många begrepp eleverna ska kunna för de olika betygsstegen. Antalet begrepp som eleverna ska kunna varierar mellan olika ämnen och uppgifter. I en uppgift i ämnet historia anges till exempel att eleverna ska kunna 3, 5 respektive 7 begrepp för att få betyget E, C respektive A. I uppgifter i några ämnen, till exempel fysik och teknik, anges istället vilka begrepp eleverna ska kunna för de olika betygsstegen. Vidare anges i betygsmatriserna för uppgifter i flera ämnen antal personer (till exempel historiska personer) eleverna ska känna till för de olika betygsstegen. I ämnena idrott och hälsa samt geografi anges hur många procent rätt på prov som motsvarar olika betygssteg. I ämnet religionskunskap anges hur många korrekta svar som eleverna behöver ha på en tipsrunda för att få de olika betygsstegen. I några ämnen anges hur många exempel eller hur många "fördjupade resonemang" som krävs. Ytterligare exempel på kvantifierade betygsmatriser är följande. I ämnet religionskunskap anges att eleven ska kunna 7, 9 eller 11 viktiga saker om världsreligionerna och känna till 1, 2 respektive 3 kristna högtider. I ämnet engelska anges att eleverna ska använda ett visst antal sambandsord (0, 2 eller 4 i en uppgift, 0, 4 eller 6 i en annan) och i en uppgift i ämnet spanska ska eleverna kunna ett visst antal verb (5, 10 eller 15). I ämnet svenska anges antal grammatiska missar eller språkfel som eleverna får göra (ett fåtal för betyget E, ett eller två för betyget C respektive inga grammatiska missar/språkfel för betyget A).

Rektorn uppger att hen inte kontrollerar lärarnas betygssättning och inte vill ha ansvar för att se till att betygssättningen sker i enlighet med gällande bestämmelser eftersom rektorn inte har lärarutbildning. Rektorn uppger att det är biträdande rektorn som gör det.

Skolinspektionen har intervjuat tre betygssättande lärare som tillsammans undervisar i sammanlagt ungefär tio ämnen. En av dessa är den som rektorn uppger sig ha delegerat ansvaret till för att se till att betyg sätts i enlighet med författningarna. Av intervjuerna framgår följande. Samtliga intervjuade lärare använder betygsmatriserna med kvantifieringar som stöd i sin betygssättning. På frågor om hur lärarna konstruerat betygsmatriserna och var kvantifieringarna kommer ifrån, uppger lärarna att de konstruerat betygsmatriserna bland annat utifrån nationella prov och läroböcker. Ingen av lärarna har hänvisat till läroplan och kursplaner, ämnens syften eller centrala innehåll. En lärare uppger att när hen har angett antal procent rätt på prov i betygsmatriser är procentsatserna godtyckligt utvalda utifrån lärarens professionalism. Läraren uppger vidare att lärarna gör allt de kan för att eleverna ska kunna få bra betyg. Hen uppger också att eleverna lätt kan få 100 procent rätt på ett av proven vilket gör att de flesta får A i ämnet. En av lärarna uppger att hen minskat sin användning av kvantifierade betygsmatriser sedan i våras.

Huvudmannen uppger i intervju att de inte är inblandade i betygssättningen, utan överlåter det till de som har formell behörighet. Huvudmannen uppger också att betygsmatriserna är baserade på kursplanerna och att lärarna inte lagt till något. I yttrande uppger huvudmannen följande. I Applied Scholastic studiemetoder är kvalitet och förståelse det viktigaste. Kvantitet behövs för att kunna få förståelse

och kvalitet, men är i sig av underordnad betydelse. Alla lärare har gjort en större pedagogisk insats tillsammans, där de tog fram äldre och nya nationella prov och där de undersökte hur många begrepp t.ex. i ämnet religion som behövs för respektive E, C och A.

Rättslig reglering m.m.

Bedömning och betygssättning

I 10 kap. 19 § skollagen anges att när betyg sätts innan ett ämne har avslutats, ska betygssättningen bygga på en bedömning av de kunskaper som eleven inhämtat i ämnet till och med den aktuella terminen. Läraren ska göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de betygs-kriterier som gäller för ämnet och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga kriterier för betyget E ska dock vara uppfyllda för att eleven ska kunna få ett godkänt betyg.

I 10 kap. 20 § skollagen anges att när betyg sätts efter det att ett ämne har avslutats ska läraren göra en sammantagen bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de betygs-kriterier som gäller för ämnet och sätta det betyg som bäst motsvarar elevens kunskaper. Samtliga kriterier för betyget E ska dock vara uppfyllda för att eleven ska kunna få ett godkänt betyg.

Enligt 6 kap. 7 § skolförordningen ska betygs-kriterier finnas för betygen A–E. Kriterierna för betygen A, C och E ska beskriva typiska kunskaper för respektive betyg. Kriterierna för betyget B innebär att elevens kunskaper sammantaget bedöms vara mellan A och C. Kriterierna för betyget D innebär att elevens kunskaper sammantaget bedöms vara mellan C och E.

I läroplanen (Lgr 22, avsnitt 2.7 Bedömning och betyg) anges att betyget uttrycker i vilken utsträckning den enskilda eleven har uppfyllt de nationella betygs-kriterier som finns för respektive ämne. Som stöd för betygssättningen finns ämnesspecifika betygs-kriterier för olika betygssteg. Läraren ska vid betygssättningen göra en allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till de nationella betygs-kriterierna. I läroplanens (Lgr 22) avsnitt 5 finns kursplaner med tillhörande betygs-kriterier för grundskolans ämnen.

I förarbetena (prop. 2021/22:36, s. 131 f.) anges följande angående principen för betygssättning. En sammantagen bedömning kan innehålla kompensatoriska inslag, dvs. om en elevs kunskaper inte i alla delar stämmer med betygs-kriterierna för ett visst betygssteg kan en lägre kunskapsnivå i någon eller några delar vägas mot en högre kunskapsnivå i en eller några andra delar. En sammantagen bedömning behöver dock inte innehålla sådana inslag. En sammantagen bedömning medger att läraren kan göra en sammanvägning av elevens kunskaper och sätta det betyg som totalt sett bäst motsvarar elevens kunskaper. Vid den sammantagna bedömningen ska läraren använda den kännedom som hon eller han har om elevens kunskaper och ställa denna i relation till de typiska kunskaper som beskrivs i betygs-kriterierna för betygsstegen A, C och E.

Rektorns ansvar för bedömning och betygssättning

Enligt 3 kap. 14 § skollagen ska rektorn se till att betyg sätts i enlighet med skollagen och andra författningar.

I förarbeten till bestämmelsen (prop. 2009/10:165, s. 299) framgår följande. Rektorn har det övergripande ansvaret för skolans pedagogiska verksamhet. Det innefattar också att bedömning och betygssättning sker i enlighet med de bestämmelser som finns. (...) Detta ansvar innebär att se till att skolans eller verksamhetens lärare dels är väl förtrogna med det regelverk som gäller, dels i övrigt får det stöd de behöver för att kunna sätta rättvisa och likvärdiga betyg. I rektorns ansvar ingår också att särskilt beakta utbildade, mindre erfarna och nyanställda lärares behov av stöd i denna process. Vidare anges att syftet är att särskilt markera rektorns ansvar för en likvärdig och rättvis betygssättning (prop. 2009/10:165, s. 667).

Enligt 10 kap. 10 § andra stycket skollagen får rektorn uppdra åt en anställd eller en uppdragstagare vid skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.

I förarbetena till bestämmelsen (prop. 2009/10:165, s. 648) anges att delegationen ska avse vissa avgränsade ledningsuppgifter eller beslutanderätt i vissa frågor.

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionens utredning visar att bedömning av elevers kunskaper och betygssättning vid Studemaskolan sker i förhållande till annat än de nationella betygskriterierna. Lärare på skolan har skapat egna betygsmatriser för enskilda uppgifter som till stor del innehåller kvantifieringar av kunskaper som de använder för att bedöma elevernas kunskaper vid betygssättning. Skolinspektionens utredning visar att sådana kvantifierade betygsmatriser används för bedömning av elevernas kunskaper i åtminstone 13 av 16 ämnen. Utredningarna visar också att kvantifieringarna i betygsmatriserna i begränsad utsträckning grundar sig på kursplanerna, utan endast är löst inspirerade av nationella prov och läroböcker på ett delvis godtyckligt sätt.

Enligt Skolinspektionen reducerar en sådan betoning på lätt kvantifierbara förhållanden den kvalitetsskillnad i kunskap mellan betygsstegen som uttrycks i de nationella betygskriterierna. Tillvägagångssättet att vid betygssättning räkna kvantitet är inte i enlighet med principen för betygssättning i skollagen. Läraren ska göra en sammantagen och allsidig bedömning av elevens kunskaper i förhållande till gällande betygskriterier, vilket förutsätter att läraren använder hela sin kännedom om elevens kunskaper och analyserar och värderar kvaliteten på elevens kunnande i relation till betygskriterierna. Skolinspektionen bedömer att skolan i detta avseende inte uppfyller skollagens och läroplanens bestämmelser om betygssättning.

Betygssättning är en myndighetsutövning som ingår i lärares yrkesutövning. Skolinspektionen bedömer att lärare vid skolenheten inte har nödvändiga insikter i gällande föreskrifter avseende betygssättning samt att bristerna medför att betygssättningen vid skolan inte är rättvisande och likvärdig.

I Skolinspektionens utredning framkommer vidare att rektorn har överlämnat ansvaret för att se till att betygssättningen vid skolenheten sker i enlighet med gällande bestämmelser till biträdande rektorn. Skolinspektionen bedömer dock att det inte är möjligt att uppdra detta ansvar åt en anställd, eftersom det avser ett övergripande ansvar och inte en viss ledningsuppgift eller ett visst beslut. En rektor kan delegera avgränsade och klart definierade ledningsuppgifter eller beslut, t.ex. beslut om betyg vid oenighet mellan betygssättande lärare enligt 3 kap. 16 § skollagen. Men det finns också beslut om betyg som rektorn inte får delegera (jfr 6 kap. 16 och 22 §§ skolförordningen).

Skälen för delegering kan inte heller vara att rektorn saknar kompetens för den uppgift som delegeras. Det krävs att rektorn själv har kompetens att fullgöra uppgiften. Detta är en förutsättning för att kunna ansvara för att den som en uppgift uppdras åt har tillräcklig kompetens och erfarenhet och förutsättningar att fullgöra uppgiften samt för att kunna följa upp om den delegerade uppgiften utförs på ett korrekt sätt. Vid delegering har rektorn, som pekas ut som ansvarig för viss verksamhet eller ett visst beslut, kvar sitt yttersta ansvar för verksamheten och för de beslut som fattas.

Mot bakgrund av detta bedömer Skolinspektionen att rektorn brister i sitt ansvarstagande för att se till att betyg sätts i enlighet med författningarnas krav. Sammantagna är bristerna i arbetet med bedömning och betygssättning vid skolenheten allvarliga eftersom de rör myndighetsutövning och regelverk som är centralt för att säkerställa likvärdighet och elevers rättssäkerhet.

Tillgång till elevhälsa m.m.

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Tillgång till psykolog

Enligt dokumentation från huvudmannen anlitar skolan skolsköterska och skolläkare från en extern leverantör som har vårdgivaransvar för elevhälsans medicinska insatser. Huvudmannen är enligt ett skriftligt yttrande den 29 september 2022³⁴ medveten om att psykolog inte ingår i avtalet med den externa leverantören och uppger att avtalet måste omförhandlas. Enligt intervju med huvudmannen i december 2022 har huvudmannen inte omförhandlat avtalet. Skolinspektionen har begärt in huvudmannens avtal med leverantören. Enligt avtalet ingår ingen annan legitimerad yrkeskategori än skolsköterska och skolläkare.

³⁴ Aktbilaga 38.

Rektorn uppger att skolan inte har någon psykolog och att psykologer är till för om någon elev mår dåligt. Huvudmannen uppger i intervju att de skulle kunna anlita en psykolog om det behövdes, men att det kanske var ett par år sedan de gjorde det. Huvudmannen uppger att de inte visste att de var tvungna att ha tillgång till en psykolog utan trodde att det räckte att kunna anlita en psykolog vid behov.

Elevhälsans hälsofrämjande och förebyggande arbete

Rektorn uppger att skolsköterskan inte har varit med i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet på skolan och rektorn ser inte heller något behov av det. Rektorn uppger vidare att hen inte vill vara ansvarig för skolsköterskan med hänvisning till sin utbildningsbakgrund.

Rektorn uppger också att skolan har stadiindelade elevhälsomöten där rektorn och kuratorn deltar, samt ett övergripande elevhälsoteam (EHT) där rektorn, biträdande rektorn och skolsköterskan deltar. Skolsköterskan uppger i intervju att hen aldrig varit med på några elevhälsoteamsmöten eller andra möten på skolan, utan att hen håller hälsosamtal och ger vaccinationer enligt direktiv från den externa leverantören av elevhälsopersonal. Hen säger att utöver hälsosamtalen med enskilda elever har hen inte varit del i något förebyggande och hälsofrämjande elevhälsoarbete. Av huvudmannens dokumenterade kvalitetsarbete framgår att skolsköterskan har kommit till skolan för att genomföra vaccinationer och hälsosamtal. Vid dessa tillfällen har även vårdnadshavare kunnat kontakta skolsköterskan. Rektorn uppger i intervju att kuratorerna samt all personal är delaktiga i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet.

Av intervju med huvudmannen framgår att skolsköterskan ska vara med på elevhälsoteamsmöten.

Rättslig reglering m.m.

Enligt 25 kap. 25 § skollagen ska det för eleverna i förskoleklassen och grundskolan finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas. För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.

I skollagen finns vissa angivna uppgifter som ankommer på elevhälsan, se bland annat 3 kap. 7 § och 7 kap. 19 a § skollagen.

I förarbeten (prop. 2009/10:165, s. 276) om samlad elevhälsa anges följande. Arbete med elevhälsa bör i stor utsträckning vara förebyggande och ha en hälsofrämjande inriktning. Arbete med elevhälsa förutsätter vidare en hög grad av samverkan mellan elevhälsans personal och övriga personalgrupper samt att det finns kompetens att tillgå för detta arbete. (...) I det individuellt inriktade arbetet har elevhälsan ett särskilt ansvar för att undanröja hinder för varje enskild elevs

lärande och utveckling. De mer generellt inriktade uppgifterna, där elevhälsans medverkan är viktig, rör elevernas arbetsmiljö, skolans värdegrund som t.ex. arbetet mot kränkande behandling och undervisningen om tobak, alkohol och andra droger och övrig livsstilsrelaterad ohälsa, jämställdhet samt sex- och samlevnadsundervisning m.m. Elevhälsan har ett särskilt ansvar för att bevaka att skolan bidrar till att skapa goda och trygga uppväxtvillkor. Vidare anges (a.a., s. 278) att elevhälsans mål är att skapa en så positiv lärandesituation som möjligt för eleven och att syftet med en samlad elevhälsa är bl.a. att den ska resultera i beslut om specialpedagogiska åtgärder för eleven. I förarbetena anges (a.a., s. 277) att elevhälsans fokus inte ska vara hälso- eller sjukvårdande insatser i snäv bemärkelse utan förebyggande och hälsofrämjande insatser i ett bredare perspektiv.

Skolinspektionens bedömning

I Skolinspektionens utredning framkommer att det inte ingår psykolog i det avtal som huvudmannen ingått med en extern leverantör av tjänster inom elevhälsa. Skolans elevhälsa har således inte tillgång till psykologiska insatser i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet eller i att stödja elevernas utveckling mot utbildningens mål. Det framgår också av utredningen att huvudmannen inte kände till författningarnas krav att skolan ska ha tillgång till psykolog. Skolinspektionen bedömer att Studemaskolan inte uppfyller skollagens krav i fråga om elevhälsa då skolan saknar tillgång till psykolog.

Vidare visar Skolinspektionens utredning att det inte finns praktiska möjligheter för att en samlad elevhälsa ska kunna arbeta förebyggande och hälsofrämjande. Detta då skolenheten saknar tillgång till psykolog och skolsköterskans arbete vid skolan endast omfattar lagstadgade hälsobesök och vaccinationer. Det framkommer dessutom att rektorn inte anser att skolsköterska och psykolog behöver delta i förebyggande och hälsofrämjande arbete.

Av skollagen och dess förarbeten framgår att en samlad elevhälsa bestående av skolsköterska, psykolog, kurator och personal med specialpedagogisk kompetens ska arbeta med förebyggande och hälsofrämjande insatser. Vid Studemaskolan medverkar inte medicinsk och psykologisk kompetens i samverkan med övrig elevhälsa och skolpersonal eller i elevhälsans gemensamma uppgifter. Mot bakgrund av detta bedömer Skolinspektionen att Studemaskolan inte uppfyller skollagens krav på att elevhälsan ska arbeta främst förebyggande och hälsofrämjande.

Behörighetskrav för rektor

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Rektorn tillträdde sin tjänst år 2021 och var dessförinnan fritidsföreståndare på Studemaskolan år 1992–2021. Rektorn uppger i intervju att hen saknar lärarutbildning och formell pedagogisk utbildning, men att rektorn har utbildning i Applied Scholastics studieteknik och gymnasieutbildning. Rektorn uppger också att rektorn har arbetat som lärare i spanska på skolan i cirka tio år. Huvudmannen

uppgger vidare att rektorn har deltagit i flera seminarier om skol- och sociallagstiftning.

I intervju med rektorn och huvudmannen framkommer att nuvarande rektorn blev ombedd att tjänstgöra som tillförordnad rektor när tidigare rektorn slutade, och att tanken var att en ny rektor skulle rekryteras. Huvudmannen uppgger att det inte var så enkelt att rekrytera en rektor och att de därför valt att inte rekrytera utan att ansöka om rektorsutbildning för nuvarande rektorn. Rektorerna uppgger att en ny rektor behöver förstå skolans metoder, "annars är det ingen idé".

Rättslig reglering m.m.

Av 2 kap. 9 § första stycket skollagen framgår att det pedagogiska arbetet vid en skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor. Rektorerna ska särskilt verka för att utbildningen utvecklas.

I 2 kap. 10 § första stycket skollagen anges att rektorerna beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorerna fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i skollagen eller andra författningar.

Enligt 2 kap. 11 § skollagen får som rektor bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har pedagogisk insikt.

Enligt förarbetena (prop. 2009/10:165, s. 257) krävs att den pedagogiska insikten måste ha förvärvats både genom utbildning och erfarenhet. Att rektorerna har en allsidig pedagogisk insikt är av avgörande betydelse för hennes eller hans möjligheter att leda skolans utveckling så att de nationella målen kan nås. Likaså ska rektorerna fatta viktiga beslut som direkt berör enskilda elever. I förarbetena till motsvarande bestämmelse i 1985 års skollag (prop. 1990/91:18 s. 35 f, jfr prop. 2009/10:165, s. 255 f. och 648) anges att det är rimligt att för rektorerna "ställa upp tydliga behörighetsvillkor" och att denne ska ha "en med tanke på uppgifterna lämplig kompetens". Med den mycket viktiga roll som rektor kommer att få, såväl för utbildningens kvalitet som för rättssäkerheten, är det angeläget att till rektorerna utses personer som har goda förutsättningar att klara dessa uppgifter. Det ansvar som sålunda läggs på rektorerna förutsätter därför att denne har en allsidig pedagogisk insikt. Statsrådet var inte "beredd att kategoriskt säga att det nödvändigtvis måste röra sig om grundläggande lärarutbildning eller praktik som lärare även om detta självfallet i de allra flesta fall kommer att vara det aktuella".

Skolinspektionens bedömning

Av skollagen följer att det krävs pedagogisk insikt genom utbildning och erfarenhet för att få anställas som rektor, det vill säga den pedagogiska insikten måste ha förvärvats genom både utbildning och erfarenhet. Behörighetskraven syftar till att säkerställa att den som anställs som rektor har kompetens och förutsättningar att klara de uppgifter och det ansvar som ligger på rektorerna. I Skolinspektionens utredning framkommer att rektorerna vid Studemaskolan inte har någon formell

pedagogisk utbildning. Rektorn har utbildning i Applied Scholastics studieteknik och gymnasieutbildning, men Skolinspektionen bedömer att detta inte är utbildning som ger en allsidig pedagogisk insikt. Den omständigheten att rektorn inte anser sig kunna ansvara för delar av elevhälsan eller för att se till att betyg sätts i enlighet med författningarnas krav, med hänvisning till avsaknad av kompetens, talar också för att rektorn inte har sådan insikt som krävs för uppdraget. Skolinspektionen bedömer sammantaget att rektorn inte uppfyller skollagens behörighetskrav avseende pedagogisk insikt genom utbildning.

Ägar- och ledningsprövning samt förutsättningar att följa föreskrifterna

Omständigheter som ligger till grund för bedömningen

Ledningskretsen

Styrelsen för FAS består av ordföranden och styrelseledamoten AA, styrelseledamoten tillika skolchefen BB, styrelseledamöterna CC och DD samt suppleanterna EE och FF.

Enligt uppgifter från huvudmannen och protokoll från årsmöte tecknas föreningens firma var för sig av AA, BB och rektorn GG som även ingår i skolledningen.

Insikt i föreskrifter som gäller för verksamheten och lämplighet

Skolinspektionen har i sin utredning inhämtat uppgifter om ledningskretsen och närstående bolag, bland annat från Bolagsverket, Skatteverket och Kronofogden.

Huvudmannen har redogjort för ledningskretsens kunskap och erfarenhet avseende skollagstiftning, arbets- och arbetsmiljörätt samt ekonomiska regelverk.

Huvudmannen har uppgett att ledningskretsen har förvärvat kunskaper i skollagstiftning enligt följande.

Ordföranden AA har en socionomutbildning och har arbetat som personalkonsulent på Skolkontoret i Norrköping år 1984–1988 och då skaffat sig kunskap om skollagstiftning.

Styrelseledamoten BB har en lärarexamen från år 1977. BB har tjänstgjort som rektor för Studemaskolan år 1991–2004 och är skolchef sedan år 2019. Vidare har BB deltagit i flera seminarier om skollagstiftning och uppdaterar sig rörande skollagstiftning via Skolverkets nyhetsbrev och sajten Läraren.se.

Rektorn GG har varit fritidsföreståndare på Studemaskolan år 1992–2021 och rektor för Studemaskolan sedan år 2021. GG har deltagit i flera seminarier om skol- och sociallagstiftning och en hel del självutbildning via Skolverkets hemsida och egna studier om skollagen. GG uppdaterar sig rörande skollagstiftning via Skolverkets nyhetsbrev och sajten Läraren.se.

Ekonomiska förutsättningar

Skolinspektionen har inhämtat underlag avseende FAS ekonomiska förhållanden, bland annat årsredovisning, resultat- och balansrapport och kreditupplysning.

Rättslig reglering m.m.

Av 26 kap. 3 § första stycket p 5 skollagen framgår att Skolinspektionen har tillsyn över att enskilda som godkänts av Skolinspektionen fortlöpande uppfyller kraven i 2 kap. 5 § skollagen.

Enligt 2 kap. 5 § första stycket skollagen får enskilda efter ansökan godkännas som huvudmän för bland annat förskoleklass, grundskola och fritidshem.

Godkännande ska enligt 2 kap. 5 § andra stycket skollagen lämnas om den enskilde

1. genom erfarenhet eller på annat sätt har förvärvat insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten,
2. har ekonomiska förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för verksamheten, och
3. i övrigt har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen.

Vidare krävs enligt 2 kap. 5 § tredje stycket skollagen att den enskilde i övrigt bedöms lämplig. I fråga om en juridisk person krävs att samtliga som anges i 2 kap. 5 a § andra stycket skollagen bedöms lämpliga. Vid lämplighetsbedömningen ska viljan och förmågan att fullgöra sina skyldigheter mot det allmänna, laglydnad i övrigt och andra omständigheter av betydelse beaktas.

Enligt 2 kap. 5 a § första stycket skollagen ska i fråga om en juridisk person prövningen enligt 5 § andra stycket 1 sammantaget avse

1. den verkställande direktören och andra som genom en ledande ställning eller på annat sätt har ett bestämmande inflytande över verksamheten,
2. styrelseledamöter och styrelsesuppleanter,
3. bolagsmännen i kommanditbolag eller andra handelsbolag, och
4. personer som genom ett direkt eller indirekt ägande har ett väsentligt inflytande över verksamheten.

I 2 kap. 5 a § andra stycket skollagen anges att i fråga om en juridisk person ska prövningen enligt 5 § tredje stycket avse de personer som anges i första stycket och den juridiska personen.

I förarbeten till skollagen framgår att kravet på insikt är viktigt för att säkerställa att de enskilde har goda förutsättningar att kunna erbjuda en verksamhet av god kvalitet. Vidare framgår att kravet på insikt omfattar bland annat krav på kunskap om innehållet i den lagstiftning som reglerar den specifika verksamheten, det vill säga aktuella skolförfattningar (2017/18:158 s. 46 f.). Det krävs även enligt skollagen att den enskilde har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen. Av förarbeten framgår att med föreskrifter avses samtliga bestämmelser i lagar, förordningar och myndighetsföreskrifter som gäller för den aktuella skolformen eller fritidshemmet (prop. 2009/10:165, s. 643). Vidare framgår att kunskapen kan visas exempelvis genom en redogörelse för erfarenhet

av liknande verksamhet eller utbildning på området. Bedömningen ska ske samlat för hela den berörda kretsen (...). Det krävs alltså inte att samtliga personer i den berörda kretsen har kunskapen, utan endast att kunskapen finns representerad inom kretsen (prop. 2017/18:158 s. 121 f.).

Skolinspektionens bedömning

FAS har ekonomiska förutsättningar

Det har inte framkommit annat än att huvudmannen uppfyller författningarnas krav gällande ekonomiska förutsättningar.

FAS ledningskrets

Skolinspektionen bedömer att i FAS ledningskrets ingår styrelseledamöterna AA, BB, CC och DD samt styrelsesuppleanterna EE och FF. Vidare ingår rektorn GG som har firmateckningsrätt.

Ledningskretsen uppfyller inte kravet på insikt i skolförfattningarna

Skolinspektionen har att bedöma om ledningskretsen har insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten. Det har inte framkommit annat än att kunskap om arbets- och arbetsmiljörätt samt ekonomiska regelverk finns representerad inom ledningskretsen. När det gäller kunskap om skolförfattningar har huvudmannen bland annat anfört att AA har en socionomutbildning och har arbetat som personalkonsulent på skolkontor, att BB har en lärarexamen och har tjänstgjort en längre tid som rektor och skolchef på skolan och att GG tjänstgör som rektor på skolan sedan år 2021.

Enligt Skolinspektionens mening innebär kravet på förvärvad insikt i skollagstiftningen att det finns en bred och djup kunskap i de författningar som gäller för varje aktuell skolform. Det krävs vidare att kunskap finns i de författningar som gäller för skolformen ur ett huvudmannaperspektiv och kunskaperna behöver vara uppdaterade och aktuella.

Insikt i skolförfattningarna kan förvärvas genom erfarenhet, exempelvis genom att en person under en längre tid innehar en ledande position inom en skolverksamhet. En förutsättning för det är dock att det, genom personens sätt att bedriva verksamheten, framgår att personen har relevanta kunskaper och insikter samt att verksamheten inte genomsyras av brister.

I detta ärende bedömer Skolinspektionen att samtliga personer i ledningskretsen saknar utbildning, t.ex. en rektorsutbildning, som kan ge tillräcklig insikt i skolförfattningarna. Skolinspektionen har också konstaterat allvarliga brister på flera centrala områden för verksamheten. Det gäller krav i skolförfattningarna avseende vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet och undervisning utifrån bestämda mål samt kravet på öppenhet som gäller för fristående skolor. Det gäller vidare bestämmelser om lärare och anställning av lärare, betygssättning, behörighetskrav för rektor och tillgång till elevhälsa. På några områden där Skolinspektionen funnit brister har ledningskretsen förklarat att de inte känner till

författningarnas krav eller hänvisat till avsaknad av utbildning. Det rör bestämmelser om betygssättning och elevhälsa. I andra delar bedömer Skolinspektionen att konstaterade brister har samband med bristande insikt i gällande bestämmelser. Detta gäller bestämmelser om lärare och om anställning av lärare och behörighetskrav för rektor. Exempelvis har ledningskretsen inte kunskap om att undantag från kravet på legitimation och behörighet som under en period gällt för lärare och fritidspedagoger som anstälts före den 1 juli 2011 har upphört vid utgången av juni 2015.

Mot bakgrund av att det förekommer allvarliga brister i FAS verksamhet och att vissa brister är kopplade till ledningskretsens avsaknad av insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten bedömer Skolinspektionen att enbart den omständigheten att de under en längre tid arbetat med en ledande funktion inom verksamheten, eller haft en ledande ställning i föreningen, inte är tillräckligt för att de ska anses ha förvärvat insikt i skolförfattningarna. Skolinspektionen bedömer att ledningskretsen inte uppfyller skollagens krav på insikt i de föreskrifter som gäller för verksamheten när det gäller skolförfattningarna.

FAS har inte i övrigt förutsättningar att följa föreskrifter som gäller för utbildningen

Skolinspektionen konstaterar i detta beslut flera allvarliga brister i verksamheten som har pågått under lång tid. Det gäller brister i förhållande till krav på vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet, undervisning utifrån bestämda mål och kravet på öppenhet som gäller för fristående skolor. Även brister som avser lärare och anställning av lärare och rektor samt elevhälsa har, som visats, pågått under några år. Huvudmannen har alltså, i centrala delar, inte följt gällande föreskrifter under en längre tid.

När det gäller de brister som framkommit i tillsynen gör Skolinspektionen följande bedömning. Föreningens ändamål är enligt stadgarna att bedriva skol- och fritidsverksamhet baserad på Applied Scholastics pedagogiska principer och utbildningsmetoder utvecklade av L. Ron Hubbard. Det följer vidare av FAS stadgar att studietekniken ska genomsyra utbildningen. En ideell förening har förstås att följa sina stadgar och det bestämda ändamålet med verksamheten. Skolinspektionen bedömer dock, som framgår ovan, att en verksamhet som bedrivs i enlighet med dessa stadgar inte uppfyller skolförfattningarnas krav på vetenskaplig grund. Skolinspektionen bedömer att även övriga brister i stor utsträckning har samband med föreningens användning av studietekniken.

En huvudman ansvarar enligt 2 kap. 8 § skollagen för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen, föreskrifter som har meddelats med stöd av lagen och de bestämmelser för utbildningen som kan finnas i andra författningar. Det innebär att en huvudman inte kan vara passiv utan att huvudmannen har ett fortlöpande ansvar att se till att den verksamhet som huvudmannen har godkännande för genomförs i enlighet med skollagen och andra författningar. Även om tillsynsmyndigheten kan göra inspektioner och granskningar så handlar det om punktinsatser.

FAS förklarar att de driver skola för att kunna använda studietekniken och låta den genomsyra verksamheten. Skolinspektionen bedömer också att det förhåller sig på det sättet, att studietekniken genomsyrar verksamheten, och har stor påverkan på genomförandet av utbildningen. Bland annat framkommer att huvudmannen prioriterar att anställa lärare och rektor med utbildning i Applied Scholastics studiemetoder, framför personal som uppfyller gällande behörighetskrav. FAS uppfattar inte på något sätt att användningen av studietekniken inte står i överensstämmelse med skolförfattningarna. Huvudmannen hänvisar när det gäller kravet på vetenskaplig grund till sin upplevelse av att studietekniken fungerar och uppger att de tycker att det är sättet eleverna lär sig bäst på. Skolinspektionen bedömer att användningen av studietekniken inte bygger på vetenskaplig grund, utan istället på övertygelse. Sammanfattningsvis föreligger allvarliga brister i verksamheten, inom centrala områden, som pågått under lång tid och som i olika omfattning har samband med huvudmannens användning av studietekniken. Skolinspektionen bedömer att FAS uppvisar och över tid har uppvisat en bristande förmåga och vilja att följa regelverket. Skolinspektionen bedömer sammantaget, mot bakgrund av ovanstående, att FAS saknar förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen.

Återkallelse

Enligt 26 kap. 14 § skollagen får ett godkännande för en enskild huvudman inom skolväsendet återkallas om den enskilde inte längre uppfyller förutsättningarna för godkännande enligt 2 kap. 5 § andra och tredje styckena och 6 §.

Av 26 kap. 16 § skollagen framgår att Skolinspektionen får besluta att ett beslut om återkallelse ska gälla trots att det inte har vunnit laga kraft.

Enligt förarbetena till 26 kap. 14 § skollagen är bestämmelsen främst avsedd att användas om huvudmannen saknar rättslig eller faktisk möjlighet att åtgärda de brister som aktualiserat frågan om återkallelse av godkännandet, och därmed saknar förutsättningar att följa ett föreläggande (prop. 2017/18:158, s. 125). Ett föreläggande kan enligt allmänna förvaltningsrättsliga principer endast utfärdas om det finns förutsättningar för att det kan följas. Ett tillstånd eller ett godkännande bör därför kunna återkallas utan föregående föreläggande om aktören saknar rättslig eller faktisk möjlighet att åtgärda de brister som föranlett frågan om återkallelse av tillståndet. Vidare anges att det kan vara många olika situationer som gör att ett föreläggande inte går att följa och att det varken är lämpligt eller möjligt att uttömmande i lagtexten reglera i vilka situationer tillsynsmyndigheten får återkalla ett tillstånd utan föregående föreläggande (a.a., s. 53 f.).

Skolinspektionen bedömer, som framgått ovan, att FAS inte längre uppfyller förutsättningarna för godkännande enligt 2 kap. 5 § andra stycket 1 och 3 skollagen. Det vill säga Skolinspektionen bedömer att huvudmannen saknar insikt i skollagstiftningen och inte heller i övrigt har förutsättningar att följa de föreskrifter som gäller för utbildningen. Det föreligger vidare brister i verksamheten som är allvarliga och omfattande samt har pågått under lång tid, som Skolinspektionen

redogör för under respektive område. Bristerna rör bestämmelser som är grundläggande inom svenskt skolväsende och centrala för verksamheten. Det gäller krav i skolförfattningarna avseende vetenskaplig grund, saklighet och allsidighet, undervisning utifrån bestämda mål samt kravet på öppenhet som gäller för fristående skolor. Det gäller också bestämmelser om lärare och anställning av lärare, betygssättning, behörighetskrav för rektor och tillgång till elevhälsa. Bristerna drabbar skolans elever och riskerar att påverka elevernas utveckling och lärande på ett negativt sätt. Skolinspektionen bedömer att bristerna genomsyrar verksamheten och sammantagna är sådana att de rubbar förutsättningarna för verksamheten på ett allvarligt sätt.

Elever har rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet i alla skolor och oavsett huvudman. Rätten till likvärdig utbildning upprätthålls av bestämmelser i skollagen med tillhörande föreskrifter. Det är huvudmannen som ansvarar för elevernas utbildning och för att bestämmelser som gäller för verksamheten efterlevs. Skolinspektionen konstaterar att FAS brister i sitt ansvarstagande, och har gjort det under en längre tid, och inte heller har förutsättningar att ta detta ansvar. Detta till följd av bristande insikt i skolförfattningarna men även på grund av bristande förmåga och vilja att följa gällande bestämmelser. Sammantaget bedömer Skolinspektionen att bristerna är av sådan art och omfattning att de inte kan läkas av FAS, och att FAS alltså saknar förutsättningar att följa ett föreläggande. Skolinspektionen bedömer mot denna bakgrund att det finns skäl att återkalla FAS godkännanden utan föregående föreläggande.

Ett återkallande av huvudmannens godkännande att bedriva verksamhet är ett ingripande beslut som påverkar de elever som går på skolan. Ett sådant beslut medför att eleverna måste byta skola. När en skola tvingas stänga ansvarar alltid elevernas hemkommuner för att eleverna får sin skolgång vid en annan skola. Det är angeläget att eleverna får sin rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet tillgodosedd. Skolinspektionen bedömer att de skäl som finns för återkallelse väger tyngre än de negativa konsekvenser beslutet kan få för eleverna i verksamheten.

Skolinspektionen bedömer vidare, med hänsyn till bristernas art och omfattning, att ett beslut om återkallelse är proportionerligt. FAS godkännanden att bedriva skolverksamhet ska därför återkallas.

När det gäller frågan om när beslutet om återkallelse ska gälla gör Skolinspektionen följande överväganden. Med hänsyn till att bristerna drabbar skolans elever är det inte lämpligt att verksamheten får fortsätta i avvaktan på att beslutet ska vinna laga kraft. Att låta skolverksamheten fortsätta under innevarande termin samt under sommaren med hänsyn till fritidsverksamhet, ger dock förutsättningar för huvudmannen att avsluta verksamheten på ett ordnat sätt och för hemkommunerna att anordna fortsatt skolgång på ett så bra sätt som möjligt för eleverna. Detta är det alternativ som Skolinspektionen anser medför minst risk för negativa konsekvenser för eleverna och som bedöms vara barnets bästa i det här fallet. Skolinspektionen förordnar därför att beslutet ska gälla från och med den 15 augusti 2023.

Beslutet har fattats av generaldirektör Helén Ängmo.

Uttredare Lars-Henrik Bergström har varit föredragande i ärendet.

I ärendets slutliga handläggning har även stabschef Torun Rudin, regionchef Agneta Broberg, enhetschef Anna Bergqvist, stf chefsjurist Jonas Hedström, jurist Charlotte Svanström, regionjurist Linnéa Lundberg och utredare Anne-Charlotte Ramsthaler medverkat.

Kopia till:

Skolverket.

Elevernas hemkommuner: Botkyrka kommun, Haninge kommun, Huddinge kommun, Nacka kommun, Salems kommun, Stockholms kommun och Tyresö kommun.

Bilaga: Hur ni överklagar

Om ni anser att beslutet är felaktigt kan ni överklaga det genom att skriva till förvaltningsrätten. Ställ överklagandet till Förvaltningsrätten i Stockholm, men skicka det till Skolinspektionen, Box 23069, 104 35 Stockholm, Besök: Sveavägen 159 eller till skolinspektionen@skolinspektionen.se.

Ange följande i överklagandet:

- Namn, personnummer eller organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer.
- Vilket beslut ni överklagar och ärendets diarienummer.
- Vilken ändring ni vill ha och varför ni anser att beslutet ska ändras.

Om ni anlitar ett ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress och telefonnummer anges.

Överklagandet ska ha kommit in till Skolinspektion inom tre veckor från den dag ni har fått del av beslutet. Om ni företräder det allmänna, t.ex. en kommun, ska överklagandet istället ha inkommit inom tre veckor från den dag då beslutet meddelades.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid kommer Skolinspektion att pröva om beslutet ska ändras och sedan skicka överklagandet, handlingarna i det överklagade ärendet och eventuellt nytt beslut till Förvaltningsrätten i Stockholm.